

Kas eestikeelsel meditsiinilisel kirjasõnal on tulevikku?

Väino Sinisalu – Eesti Arst

„Arstline tegevus jaguneb kahte üksteisest erinevasse liiki: teaduslik ja praktiline ja siiski ei ole ühelgi elukutsel need kaks osa nii ligilähedaselt seotud kui arsti omal. Et seista oma praktilise tegevusega aja kõrgusel, peab arst erksalt jälgima teaduse arenemist oma erialal, teiselt poolt peab puht-teaduslik töö aladel tihedalt kontakti pidama tegeliku elu tarvetega. Seda kõigile pooltele viljakat kontakti teoreetilise ja praktiliste alade vahel arstlikes tegevuses võimaldab ametialade koostöö arstideseltsides, teiselt poolt trükitud sõna läbi arstiteaduslike ajakirjanduse kaudu.“ (1)

Nii kirjutati ajutise toimetuse nimel Eesti Arsti esimeses numbris 1922. aastal. Need mõtted sobituvad hästi ka tänasesse päeva ja Eesti Arst on kogu oma enam kui 90aastase tegevusaja jooksul neid põhimõtteid järginud. Samas on ajakirjal olnud täita veel üks tõsine missioon, ehkki sellest palju pole räägitud – viljeleda eesti meditsiinkeelt, käia eesti keele arenguga kaasas. Viimase sajandi vältel on arstiteadus ja -praktika teinud tohutu arenguhüppe. Arstiteaduslikud baasuuringud on juba raku, geeni ja molekuli tasandil, meditsiinipraktika aluseks on uurin-gutega tõestatud, tõendus põhised arusaamad haiguste patogeneesist, kindlakstegemisest ja ravist. See kõik on saanud võimalikuks tänu kitsale spetsialiseerumisele nii teadusuuringutes kui ka praktilises arstiabis. Paratamatult peavad spetsialistid suhtlema omavahel ja teise eriala spetsialistid ei suuda hoomata teise spetsialiteedi iseärasusi.

Nii on kogu meditsiiniteaduses hulk *tika-* ja *loomika-*spetsialiste, meditsiinipraktikas -looge, kes kontakteeruvad ja tegutsevad eelkõige omavahel.

Tänu nüüdisaja tehnoloogiale on maailm kompaktsemaks muutunud, üleilmastumine on paratamatu nähtus. Vajadus on universaalse kommunikatsioonivahendi – keele – järele. Selleks on saanud inglise keel. Maailma suurim biomeditsiini-line andmebaas Medline refereerib üle 5500 biomeditsiinilise ajakirja materjale, aastas tehakse üle 1,6 miljardi päringu. Seal refereeritud ajakirjadest on 88% ingliskeelsed. Peaaegu kõik rahvusvahelised biomeditsiinilised konverentsid peetakse inglise keeles.

Seda silmas pidades on täiesti põhjendatud küsimus eestikeelse meditsiinilise kirjasõna ja ajakirja Eesti Arst vajalikkuse kohta tulevikus. Siiski on sel probleemistikul ka teine tahk. Praktilises tegevuses peavad arstid omavahel ja patsientidega suhtlema neile arusaadaval viisil. Et Eestis on ametlikuks riigi- ja asjaajamiskeeleks eesti keel, ei saa me ka meditsiinis peamiseks ja paremaks suhtluskeeleks pidada inglise keelt.

Meie eelkäijad on mitme põlvkonna vältel arendanud eesti meditsiinkeelt ja terminoloogiat. Ja sellisel tasemel, et see säilis ka paguluses elavate kolleegide seas ja pidas vastu vene keele pealetungile nõukogude ajal. Ka siis jätkas ilmumist eestikeelne meditsiiniajakiri, 1970. ja 1980. aastatel avaldati sarjas *Scripta Medicorum* ligi 40 eesti autorite kirjutatud eestikeelset mono-

graafiat mitmesugustel meditsiini-aladel. Viimati nimetatud on tulemus, milleni meil teadlased-praktikud pole ligilähedalgi jõudnud pea 25 aasta pikkuse iseseisvuse taastamise järgse perioodi jooksul. Nüüdseks vähese nõudluse tõttu tegevuse lõpetanud kirjastus Medicina avaldas eesti keeles peamiselt Soome autorite monograafiaid, Eesti autorite loomingut võib üles lugeda ühe käe sõrmedel.

Paratamatu spetsialiseerumine ja nüüdisaegse info ammutamine peamiselt ingliskeelsetest väljaannetest on viinud selleni, et igal erialal on kujunenud välja oma inglise keelest mugandatud erialane eesti keel (2). Info kiire pealevoolu oludes ei ole saadud ega ole võimalik kokku leppida uutes eestikeelsetes meditsiiniterminites. Tulemus on, et ka teise eriala spetsialistidele jääb ühe eriala keel kohati arusaamatuks, rääkimata patsiendist. Aili Künstler on väitnud Sirbi veergudel, et „Arstikeel jääb lubamatult suures osas Eestis tänapäevasele haritud inimesele müraks“. Ta toob näiteks, et apteekides pakutavad keelealused või põsepastillid on seal esindatud kui „oraal-sublingvaal-bukaal-losengid“ (3). Kas see mõiste peale selle esitlejatele ka kellelegi teisele arusaadav on, selle peale asjaomased tegelased ilmselt pole mõtelnud. Samas artiklis on saanud sõna vabakutseline tõlkija-toimetaja Heido Ots, kes kirjeldab võrdlevalt Eesti ja Soome arsti vestlust patsiendiga, kellele on vaja teha koronaarterit laiendav protseduur. Ilmneb, et eestlanegi saab soomekeelsest jutust paremini aru kui

näiliselt eestikeelsest. Soome arst (võib olla ka sinna läinud eestlane) selgitab, et soone ahenemist ei saa kateetriotsaga avardada ja soonde tugivõrku panna, sest ahenemine on pahas kohas. Arutatakse soone lõikusga avardamise võimalust. Eestlane selgitab sama asja terminitega, mis „kõlavad kui nõiasõnad“ (3).

Eesti Arsti toimetajana olen korduvalt kogenud, et eri eriala arstid peavad omakeskis kasutatavat žargooni (sageli teistele mõistamatut) millekski, mis määratleb neid vastava eriala arstina. Toimetaja soovitus probleemi eestipäraselt kirjeldada peab eriarst mõnigi kord lihtsustatud lähenemiseks, puust ja punaseks tegemiseks, mitte teaduslikuks käsitlemiseks. Nooremad kolleegid on mõnigi kord mures, et kui nad eriala žargoonis ei kirjuta, ei peeta neid omade sekka kuuluvaks.

Ometigi tahame, et meil oleks informeeritud koostööaldis patsient. Siis peab ka suhtlemine olema mõlemale poolele mõistetav. Haigused ei ole sageli ühe kitsa eriala probleem, sageli on ühel patsiendil mitu haigust, mis vastastikku mõjutades haige seisundit määravad. Paratamatu on eri eriala arstide omavaheline suhtlemine ja seegi peab toimuma vastastikku arusaadavas keeles. Meditsiinikeel peab selle kasutajatele ja selle selgitusi vajavatele osapooltele olema arusaadav nii kõnes kui ka kirjas. Kui seda tunnistame, peab meil olema ka eestikeelne teaduslik kirjasõna. Selle kõige operatiivsem esitaja saab olla eestikeelne teaduslik meditsiiniajakiri. Selline on püüdnud olla

Eesti Arst – eelretsenseeritav, kõiki teadusajakirjale esitatud nõudeid järgiv väljaanne.

Praktikas ilmneb, et kolleegide motivatsioon Eesti Arstile kirjutada on vähene. Akadeemilistes ringkondades tunnustatakse akadeemilise edukuse näitajana rahvusvahelistes väljaannetes avaldatud (enamasti ingliskeelseid) artikleid. Praktiseerivale arstile ei lisa Eesti Arsti artikkel mingeid eeliseid ega anna tunnustust (kolleegide eestlaslik tagasihoidlikkus). Ettekanne mingil seminaril või täienduskoolitusüritusel toob vähemalt mingi lisatasu ja on tunduvalt lihtsam teha kui kirjutada artikkel Eesti Arstile. Jääb ära jagelemine retsensentide ja toimetajatega. Sellegipoolest leidub ka Eesti Arstile autoreid, kes teevad seda tööd missioonitundest ning kes on tunnustust väärt.

Paraku ei kesta missioonitunne kaua, kui üldine õhkkond seda ei soosi. Palju sõltub arstiteaduskonna ja kliinikumi suhtumisest. Kui väärtustamine on kaldu baasteaduste ja inglise keeles avaldamise poole, ei kirjuta teaduslikke artikleid eesti keeles õppejõud ja erialaliidrid. Nemad peaks olema aga siin eestvedajaks. Teadustulemustel on vaid siis väärtus, kui neid saab elus rakendada. See on eriti ilmne meditsiinis. Kuidagi ei oska põhjendada, miks inglise keeles avaldatud uurimusartikkel on suurema väärtusega kui eestikeelne ülevaateartikkel mingist probleemist, mis rajaneb avaldatud kirjanduse andmetel. Kindlasti ei vähene doktoritöö väärtus, kui

sel teemal on avaldatud ka eestikeelne artikkel. Residendi väljaõpe saab vaid olla tulemuslikum, kui ta mingil oma eriala probleemil avaldab ülevaate või kirjeldab huvitavat haigusjuhtu. Kindlasti ei kannata õppejõu või akadeemiku prestiiž, kui ta avaldab artikli ka eestikeelses teadusajakirjas.

Eesti Arstiüliõpilaste Seltsi hinnangul hindavad tudengid Eesti Arsti kui allikat, mis annab infot selle kohta, mis toimub Eesti meditsiinis, ning kus avaldatud artiklitest võib leida kasulikku õppematerjali. Üliõpilased hindavad seda, et saavad erialast infot lugeda oma emakeeles.

Eestikeelse meditsiinilise kirjasõna kestmine sõltub sellest, kuidas akadeemiline ja praktiseeriv arstikond seda hindavad ja kui vajalikuks seda peavad. Kindlasti on eestikeelsel ajakirjal suur osa meie arstkonna liitmisel ja meie-tunde loomisel. Selline tunne kinnitab ka noorte arstide soovi töötada Eestis. Meditsiin on meie rahvuskultuuri osa.

Olgu see mõtlemisaineks kõigile!

KIRJANDUS

1. Eesti Arsti ilmumise puhul. Eesti Arst 1922;1:1–2.
2. Künstler A. Oi, mu patsient ei mõista mind ehk Balloondilatatsioon ja oromukosaalsed losengid. Sirp, 11.04.2014.
3. Olesk A. Sek...venaator? Kuidas, palun? Postimees, 26.05.2014.

SAMAL TEEMAL EESTI ARSTIS VAREM AVALDATUD

Sinialu V. Rääkigem ja kirjutagem selges keeles. Eesti Arst 2013;92:496–7.

eestiarst@eestiarst.ee